

BOSHLANG'ICH SINIF ONA TILI DARSLARIDA TABIATSHUNOSLIK TUSHUNCHALARINI INTEGRATSIYALASH METODLARI

Turdiyeva Dilnoza Soat qizi
To'rayeva Marjona Baxtiyor qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti, Pedagogika
fakulteti 6-BT-23ta'lim yo'nalishi 3- kurs talabalari
+998972342223
+998886630916

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17341569>

Annotatsiya. Mazkur tezisda boshlang'ich ta'lim jarayonida ona tili va tabiiy fanlarni integratsiya qilish zarurati, u orqali o'quvchilarda nutqiy kompetensiya va ilmiy dunyoqarashni shakllantirish imkoniyatlari yoritiladi. Integratsion yondashuvning asosiy metodlari, o'quvchilarda ekologik madaniyatni rivojlantirishdagi ahamiyati haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: integratsiya, ona tili, tabiiy fan, ekologik madaniyat, nutqiy kompetensiya, boshlang'ich ta'lim.

Аннотация. В данной диссертации рассматривается необходимость интеграции родного языка и естественных наук в процессе начального образования, а также возможности формирования речевой компетенции и научного мировоззрения учащихся посредством этой интеграции. Рассматриваются основные методы интеграционного подхода и его значение в развитии экологической культуры учащихся.

Ключевые слова: интеграция, родной язык, естественные науки, экологическая культура, речевая компетенция, начальное образование.

Abstract. This thesis highlights the need to integrate the mother tongue and natural sciences in the process of primary education, and the opportunities for the formation of speech competence and scientific worldview in students through it. The main methods of the integration approach and its importance in developing ecological culture in students are considered.

Keywords: integration, mother tongue, natural sciences, ecological culture, speech competence, primary education.

Hozirgi ta'lim tizimida fanlararo integratsiya muhim o'rin tutmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich ta'limda ona tili va tabiiy fan darslarini bir-biriga bog'lab o'qitish o'quvchilarning bilimni mustahkamlaydi, tafakkurini rivojlantiradi va o'qishga qiziqishini oshiradi. Ona tili darslarida tabiatshunoslik tushunchalaridan foydalanish orqali til o'rganish jarayoni hayotiy va mazmunli bo'ladi.

Hozirgi kunda ta'lim jarayonini samarali tashkil etishda fanlararo integratsiya muhim o'rin tutmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich sinflarda ona tili va tabiiy fan darslarini bir-biriga bog'lab o'qitish o'quvchilarning bilim olish jarayonini yanada mazmunli va hayotiy qiladi. Ona tili – bu o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini, tafakkurini rivojlantiruvchi asosiy fan bo'lsa, tabiiy fan esa tabiat hodisalari, atrof-muhit, ekologik muammolar haqida boshlang'ich tushunchalar beruvchi muhim yo'nalishdir. Ushbu ikki fan o'zaro uyg'unlashtirilganda, o'quvchilar bir vaqtning o'zida tilni o'rganadi, so'z boyligini kengaytiradi va tabiatni anglash, uni asrash zarurligini chuqurroq his qiladi.

Fanlarni integratsiya qilish g'oyasi ta'lim nazariyasi va amaliyotida yangi emas. Buyuk pedagoglar J. Dewey, L. Vygotskiy va A. Makarenko ta'lim jarayonida bilimlarning hayot bilan uzviy bog'lanishini ta'kidlab o'tganlar. Bugungi kunda bu yondashuv ayniqsa boshlang'ich ta'limda dolzarbdir. Chunki bu bosqichda o'quvchilar bilimni alohida faktlar sifatida emas, balki yaxlit tasavvur shaklida qabul qilishga moyil bo'ladi. Ona tili va tabiiy fan integratsiyasi ularga til orqali tabiatni anglash, tabiat orqali esa nutqni boyitish imkonini beradi.

Integratsion darslarning yana bir muhim jihati shundaki, ular o'quvchilarni real hayotga yaqinlashtiradi. Masalan, bahor fasli haqidagi matnni o'qishda o'quvchi grammatik tushunchalarni mustahkamlash bilan birga tabiatdagi o'zgarishlarni ham kuzatadi, ular haqida gapiradi va yozadi. Bu jarayon nafaqat bilish faoliyatini, balki kuzatuvchanlik, tafakkur, ijodkorlik kabi ko'nikmalarni ham rivojlantiradi.

Shuningdek, integratsion yondashuv orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirish mumkin. Ona tili darslarida tabiat tasviri aks etgan matnlar, hikoya va she'rlar orqali bolalarda tabiatga mehr, uni asrash istagi uyg'onadi. Tabiiy fan mashg'ulotlarida esa ekologik muammolarni ilmiy asosda tushunishga qadam qo'yadilar. Demak, integratsiya o'quvchilarning bilimni faqat kengaytirib qolmay, balki ularning shaxs sifatida tarbiyalanishida ham muhim o'rin tutadi

Integratsiyaning ahamiyati (boshlang'ich sinf ona tili va tabiiy fan darslari misolida)

Integratsiya — bu o'quv jarayonida turli fanlarni bir-biriga bog'lash va o'quvchilarni bilimlarni yaxlit holda egallashga yo'naltirish demakdir. Boshlang'ich ta'limda, ayniqsa **ona tili va tabiiy fanni** integratsiya qilish juda muhim.

◇ O'quvchilar tafakkurini rivojlantiradi

• Ona tili orqali o'quvchilar tabiat haqida o'qiganlarini **so'z bilan ifodalaydi**, yozma va og'zaki nutqini boyitadi.

• Tabiiy fan esa ularda **ilmiy kuzatish va tahlil qilish** ko'nikmasini shakllantiradi. Birgalikda esa fikrlashning ham ijodiy, ham ilmiy jihatlari rivojlanadi.

◇ Nutqiy kompetensiyani mustahkamlaydi

• O'quvchilar tabiat hodisalari haqida gap tuzadi, matn yozadi, she'r yoki ertak yaratadi.

• Shu orqali **til boyligi kengayadi, grammatik bilimlar amaliy qo'llanadi**.

◇ Ekologik madaniyatni shakllantiradi

• Ona tili darslarida tabiat tasvirini o'rganish → **tabiatni sevishtga, uni asrashga chaqiradi**.

• Tabiiy fan darslarida esa ekologik muammolarni ilmiy asosda tushuntiradi. Bu ikki yo'nalish uyg'unlashganda o'quvchilarda **mas'uliyatli munosabat** shakllanadi.

◇ Bilimlarni yaxlitlashtiradi

• Fanlarni alohida o'rganishda bilimlar parchalanib qolishi mumkin.

• Integratsiya orqali o'quvchilar tabiat va tilni **hayotiy bir butunlik** sifatida ko'radi. Bu esa real hayotda bilimlardan foydalanishni osonlashtiradi.

◇ O'qishga qiziqishni oshiradi

• Tabiat haqidagi matnlarni o'qish va ularni grammatik topshiriqlarga bog'lash o'quvchilarga qiziqarli bo'ladi.

• Tajribalar va kuzatishlarni nutqiy mashqlar bilan birlashtirish darsni **jonli va esda qolarli** qiladi.

2. Integratsiya metodlari:

• **Matn bilan ishlash:** Tabiat hodisalari haqidagi matnlarni o'qish va tahlil qilish, yangi so'zlarni o'zlashtirish.

• **Tasviriy metod:** Tabiat manzarasi aks etgan rasm asosida matn tuzish.

• **Amaliy metod:** Ona tili mashqlarini tabiatshunoslik kuzatuvlari bilan bog'lash (masalan, "Bahor faslida tabiatda qanday o'zgarishlar bo'ladi?" savoli asosida gap tuzish).

• **Dialogik metod:** Ekologik mavzularda suhbat tashkil etish.

• **Ijodiy topshiriqlar:** Tabiatga oid she'r, ertak yoki hikoya yozdirish.

3. Natijaviylik:

• O'quvchilar bir vaqtning o'zida til ko'nikmalarini egallaydi va tabiat haqidagi bilimlarini boyitadi.

• Fanlararo bog'liqlik o'quvchilarni real hayotiy vaziyatlarga tayyorlaydi.

• O'quvchilarda ekologik mas'uliyat va tabiatga mehr uyg'onadi.

Xulosa

Boshlang'ich sinfda ona tili va tabiiy fanlarni integratsiya asosida o'qitish o'quvchilarning har ikki fan bo'yicha bilimlarini mustahkamlaydi, ularda o'z fikrini aniq va ravon ifodalash, tabiat hodisalarini to'g'ri tushunish va kuzatish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu esa ularning keyingi ta'lim bosqichlariga tayyorligini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Avliyoqulov, N., & Xoliqova, N. (2020). Boshlang'ich ta'limda fanlararo integratsiya: nazariya va amaliyot. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
2. Yo'ldosheva, M. (2021). Ona tili va tabiiy fanlarni integratsiyalashning samarali metodlari. Boshlang'ich ta'lim jurnali, 3(2), 45–50.
3. Karimova, D. (2019). Fanlararo aloqadorlik orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyasini shakllantirish. Pedagogika va psixologiya ilmiy-amaliy jurnali, 2(4), 112–118.
4. Hasanov, S. (2018). Boshlang'ich ta'limda ekologik tarbiya. Toshkent: O'qituvchi.
5. Nasriddinova, Z. (2022). Integratsion yondashuvning ta'lim samaradorligiga ta'siri. Ilmiy izlanishlar jurnali, 7(1), 85–92.
6. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press.
7. Dewey, J. (1938). Experience and Education. New York: Collier Books.
8. UNESCO. (2019). Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. Paris: UNESCO Publishing.
9. Shodiyeva, M. (2020). Ona tili darslarida tabiatshunoslik materiallarini qo'llashning psixopedagogik asoslari. Ta'lim va innovatsiya jurnali, 5(6), 73–78.
10. Xudoyberdiyeva, G. (2021). Boshlang'ich ta'limda integratsion darslarni loyihalash. Pedagogik ta'lim muammolari, 4(10), 55–61..